

In Dallas stierf de droom dat alles anders zou worden

NRC, 12/01/11

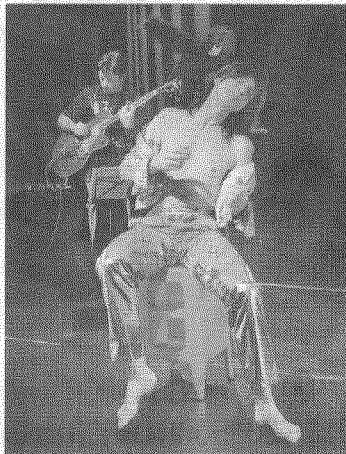
Theatergroep Nieuw West/Marien Jongewaard brengt met de voorstelling *Dallas* een steeds grimmiger wordende ode aan Amerika. „Amerikaanse helden zijn nu onvindbaar.”

Door KESTER FRERIKS

ALMERE, 12 JAN. Marien Jongewaard (1951) herinnert zich de dag nog scherp. Na afloop van een try-out in Theater Corrosia in Almere zegt hij: „Voor mijn ouders was John F. Kennedy een heilige. Ik groeide op in Nieuw West aan de rand van Amsterdam, een stads-wijk die de bewoners de illusie gaf van een gloednieuw leven: huizen met veel lichte ramen, volop groen. Daar ontkiemde een nieuw levensideaal. Kennedy was de personificatie van die hoop. Jarenlang hadden mijn ouders geleefd onder de autoriteit van bazen, doktoren, dominees. Tegen hun kinderen zeiden ze: 'Voor jullie begint er een nieuw leven.' Nou, op die winterdag in 1963 was het met die hoop in een keer gedaan.”

In 1980 verliet Marien Jongewaard de mimeopleiding van de Amsterdamse Theaterschool en was hij betrokken bij de oprichting van het gezelschap Nieuw West. De vaste toneelacteur van het gezelschap werd Rob de Graaf, die onlangs het schitterende stuk *Freetown* schreef en ook tekende voor *Dallas*. Jongewaard vervolgt: „Alles wat we met Nieuw West sinds 1980 maakten, vond zijn oorsprong in het begrip utopie. De wijk vol beton van onze jeugd met flats, snelwegen erlangs gold destijds als toonbeeld van de nieuwe samenleving. Uiteindelijk is dat tegengevallen. Je zou kunnen zeggen dat wij toneel maken met geschonden verwachtingen als onderton.”

Onder live-begeleiding van gitarist Wiek Hijmans reizen de personages John en Jack vanuit New York dwars door Amerika. Ze laten het Vrijheidsbeeld achter zich, passeren Wounded Knee en Woodstock, dwalen door een stad die De Engelen heet, ondergaan geweld aan de grens met Mexico en bereiken uiteindelijk de eindbestemming Dallas. „Daar komt de utopie aan haar einde,” zegt

Ben van Duin als een hippie in trance tijdens 'Dallas'

Bronhorst. „Ik ben opgegroeid in Heerlen en herinner me de dagen uit de vroege jaren zestig als stralend van enthousiasme. Er was een kapelaan op onze school die juichte over het Tweede Vaticaanse Concilie, die de katholieke kerk moest moderniseren. De beatmis kwam op, beatmeisjes dansten.”

Marien Jongewaard is de bedenker van *Dallas*, dat overigens niets te maken heeft met de gelijknamige Amerikaanse soapserie. Zoals altijd begint het met beelden en visioenen, die hij in een blocnote opschrijft. „Vervolgens omring ik me in de Openbare Bibliotheek van Amsterdam wekenlang met boeken, naslagwerken, gedichten en

Nieuw West

Sinds de oprichting in 1980 maakte het gezelschap Nieuw West al vele succesvolle voorstellingen. Marien Jongewaards expressieve speelstijl en de authentieke teksten van Rob de Graaf dragen daartoe bij. Een keuze:

- Neanderdal, 2001
- Ko met Cas Enklaar, 2001
- Pony, 2002
- Spartacus, 2004
- Mariposa, 2005
- Love, 2005
- Ahab, 2006
- A Hard Day's Night, 2007
- Lieve Kitty, 2008
- Amateurs, 2008
- Stalker naar Tarkovsky, 2009
- Met Joran aan zee, 2010

fotomateriaal waarvan ik vermoed dat ik het kan gebruiken voor de voorstelling,” zegt hij. „In een volgende fase neem ik contact op met Rob voor het schrijven van de tekst.” De Graaf heeft, zoals hij opmerkt, „een innerlijk oor” voor de stem van Marien Jongewaard: als hij schrijft hoort hij Jongewaard spreken.

Rob de Graaf: „In *Dallas* staat Amerika voor het utopisch denken. De jaren zestig waarmee de voorstelling begint, laten zien dat vrijheid werd nagestreefd op vele gebieden: in de muziek, de literatuur, de beeldende kunst. Schilder Jackson Pollock, zangeres Janis Joplin, bands als The Doors en Grateful Dead: zij waren onze helden. Maar in het Amerika van nu zijn ze onvindbaar.”

Acteur Jongewaard beheerst moeiteloos de uiteenlopende stijlen waarin *Dallas* is vormgegeven. Na de overweldigende monoloog ontpopt hij zich als een heden-daagse nazaat van de hoofdpersoon uit Arthur Millers bemaarde toneelstuk *Dood van een handelsreiziger*. Hij verkoopt *happy bracelets*, geluksarmbanden. Rob de Graafs tekst is zuivere poëzie: „Geluk is dat je weet dat het beste nog moet komen. Geluk is dat je 't niet voor jezelf alleen hebt. Geluk kun je aanwijzen maar nooit aanraken.”

Volgens De Graaf is cynisme het tegenovergestelde van utopisme: „Cynisme is destructief. Maar we moeten ook de schaduwzijde van de Amerikaanse droom aan de orde stellen. Aan de grens met Mexico worden jaarlijks duizenden migranten geweerd. Amerika is ook een land dat lijdt aan xenofobie.” Tijdens zijn laatste monoloog zit Jongewaard diep weggedoken in een zwarte jas op de speelvloer. Tussen zijn woorden uit het begin van de voorstelling, toen nog met het elan van de *sixties*, en nu zitten veertig jaar. Dit zegt de Amerikaan die hij speelt, een man die het liefst zijn *backyard* schoon wil houden van vreemdelingen: „Weet je wat we doen doen als jouw soort nog langer op onze nek blijft zitten? We pakken ons wapen en gaan ons verdedigen.”

Dallas door Nieuw West/Marien Jongewaard. Tekst: Rob de Graaf. Première: 13/1 Theater Frascati, Amsterdam. Tournee t/m 19/3. Inl: nieuwwest.com